

РОЗДІЛ 4

УМОВИ Й ЗАСОБИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ТА ЕМОЦІЙНОЇ СТОРІН ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

УДК 378.14

Амеліна С. М.

доктор пед. наук,

Дніпропетровський аграрний університет

ФОРМУВАННЯ В СТУДЕНТІВ УМІНЬ І НАВИЧОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті розглядається проблема, шляхи та засоби формування умінь та навичок інтелектуальної взаємодії.

Ключові слова: інтелектуальна взаємодія, ціннісні орієнтації, комунікативна поведінка, нетрадиційні засоби навчання.

В статье рассматривается проблема, пути и средства формирования умений и навыков интеллектуального взаимодействия.

Ключевые слова: интеллектуальное взаимодействие, ценностные ориентации, коммуникативное поведение, нетрадиционные средства обучения.

The article deals with the problem, ways and means of effective forming of the intellectual interaction skills.

Key words: intellectual interactions skills, value orientation, communicativ behaviour, untraditional means of teaching.

Постановка проблеми. Сьогодення відзначається швидким формуванням постіндустріального інформаційного суспільства, інтеграцією України в європейський освітній простір, значним підвищенням ролі комунікації в глибоких перетворювальних процесах усіх галузей економіки. Особливо гостро ці процеси відбуваються в аграрному секторі. Українське село потребує фахівців, здатних взаємодіяти з іншими професіоналами при виконанні своїх обов'язків. Рівноправне партнерське спілкування не може бути продуктивним без духовної взаємодії та інтелектуальної співтворчості його учасників.

Мета статті – розглянути засоби формування у студентів аграрних ВНЗ умінь і навичок інтелектуальної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Сучасна педагогіка наголошує на творчості суб'єкта у процесі пізнання і разом з цим, власне, орієнтує на соціальні й психологічні інтереси суб'єкта.

Головне завдання професійного спілкування майбутніх аграріїв – пошуки вирішення певної проблеми або розвиток певної ідеї. Це потребує інтелектуальних зусиль партнерів, їхньої готовності до взаємодії і пошуків компромісу заради знаходження прийняттого варіанту вирішення проблеми.

У дослідженнях Н. Волкової [1], В. Гриньової [2], Н. Іванцева [3], О. Леонтєва [6] вивчалися такі питання, пов'язані з проблемою інтелектуаль-

ної взаємодії: пробудження інтересу до формування відповідних умінь і навичок та бажання до постійного самовдосконалення, зацікавленість у взаємодії з опонентом, орієнтація на співпрацю при вирішенні проблемних професійних питань, сформованість системи ціннісних орієнтацій у професійній взаємодії. Проте питання щодо засобів формування умінь і навичок інтелектуальної взаємодії у майбутніх фахівців-аграріїв потребує окремого дослідження.

Вплив на їх розвиток у студентів аграрних ВНЗ передбачав формування інтересу і пробудження потреби у інтелектуальній взаємодії, формування готовності до активної позиції у професійному спілкуванні шляхом участі у діалогічних формах навчання, орієнтації студентів на гуманні цінності.

З цією метою:

- студенти залучались до активної інтелектуальної взаємодії на заняттях шляхом спільних пошуків вирішення проблемних навчальних питань;
- на заняттях створювались ситуації успіху й емоційної підтримки;
- вводились такі форми навчання як проект, кейс-метод, симуляція ситуацій професійної діяльності, які виходять за рамки навчального процесу і додатково стимулюють студентів завдяки тому, що результати роботи знаходять втілення на практиці, а не залишаються лише теоретичними напрацюваннями;

- змістове наповнення навчальних дисциплін спрямувалось на ствердження гуманних цінностей.

Залучення студентів до активної участі у навчальному спілкуванні і пробудження у них потреби у формуванні умінь і навичок інтелектуальної взаємодії відбувалось через застосування таких прийомів:

- кожному студентові надавалась можливість пережити ситуацію успіху, який визнавався його колегами, і відчутти власну комунікативну компетентність;

- вклад кожного студента у вирішення проблемного питання належно оцінювався;

- аналізувалось практичне значення доробок, отриманих завдяки нетрадиційним методам навчання.

Активні методи навчання пробуджують пізнавальний інтерес студентів, формують творчий підхід до вирішення завдань і проблем, готують до дії у нестандартних ситуаціях. Діалог лежить в основі нетрадиційних видів занять, які викликають у студентів інтерес до навчання і пізнання, як-от: ділові ігри; лекції-парадокси; міжпредметні заняття; «сумніви»; рольові ігри; конференції; діалоги; прес-конференції; «занурення»; змагання; аукціони; «пошук істини».

У цей період відбувалася реалізація набутих студентами знань у конкретних ситуаціях спілкування, формувалися уміння техніки мовлення. Подальша самостійна робота майбутніх аграріїв здійснювалася під кутом зору самовдосконалення. Комплекс заходів передбачав:

- організацію навчального спілкування на основі суб'єкт-суб'єктних відносин;

- залучення студентів до активної участі у діалогічних формах навчання;
- формування комунікативної поведінки у різних ситуаціях професійного спілкування;
- набуття умінь слухати опонента;
- тренування умінь «читати» співрозмовника, відчувати його емоційний стан;
- розвиток самоконтролю, особливо у стресових ситуаціях, та умінь адекватно реагувати на опозиційні висловлювання;
- розвиток вміння бути емпатійним;
- розвиток толерантного ставлення до партнерів у спілкуванні;
- розвиток умінь відстоювати свою позицію та аргументувати власну точку зору;
- накопичення досвіду взаємодії учасників вузівського педагогічного процесу;
- розвиток творчості під час пошуку рішень у нестандартних ситуаціях спілкування.

Для реалізації поставленої мети плідним виявився метод проектів [4; 5], який ще не набув широкого розповсюдження у аграрних ВНЗ, але ми вважаємо його дуже перспективним і під кутом зору фахової підготовки, і під кутом зору розвитку умінь і навичок інтелектуальної взаємодії.

Прикладом може слугувати запропонований студентам 2-4-х курсів проект «Культура мови у професійному спілкуванні».

Робота над проектом проводилась за наступним планом:

- Визначення теми проекту. Тема може пропонуватись студентами, викладачем або зовнішньою організацією, яка потребує дослідження певного питання. У нашому випадку тема була запропонована викладачем, але під час обговорення уточнювалась і коригувалась студентами, так що її з повним правом можна вважати спільним вибором викладача і студентів.

- Планування проекту. Було точно визначено термін проведення проекту, його зміст. Здійснено розподіл окремих завдань і складено точний графік їх виконання. Обрано методи виконання запланованої роботи.

- Проведення проекту. Виконання розподілених завдань. Допомога викладачів у разі необхідності.

- Завершення проекту. Презентація результатів проведеної роботи.

- Оцінювання проекту. Критерії оцінки проекту повідомлялись викладачем студентам заздалегідь, ще до початку його реалізації. Проект оцінювався викладачами і студентами. Були зроблені цікаві і слушні пропозиції щодо покращення деяких сторін виконаного проекту, які потрібно врахувати наступного разу.

Утворені за бажанням студентів групи працювали автономно, самостійно плануючи свою роботу, консультуючись у викладача, який не надавав готового рішення питання, що виникло. Консультації мали факультативний характер, студенти не обов'язково повинні були їм слідувати. Вони могли взяти до відома думку викладача, але вирішити, що їх колективна

ідея, досягнута шляхом обговорення, є більш слушною. Це надзвичайно стимулювало активність студентів і виховувало в них відповідальність. Особливо результативною стала робота тих груп, до складу яких входили студенти, що пройшли стажування у Німеччині, Великобританії чи Франції, і могли використати досвід своєї закордонної практики.

Безліч інтерв'ю і бесід з працівниками різних господарств, фірм та організацій краще за будь-які заклики до оволодіння культурою мови переконали студентів у тому, що знання культури мови, а водночас і володіння культурою професійного спілкування є одним із факторів їхньої успішності у майбутній професійній діяльності. Отже, проект справдив ті сподівання, які покладались на нього у формульованому експерименті – викликав у студентів інтерес до професійного спілкування, пробудив потребу у колективному обговоренні проблем, сформував переконання, що будь-який внесок у загальну справу є цінним.

З метою формування умінь і навичок інтелектуальної взаємодії особливе значення приділяли таким формам організації навчальної діяльності студентів, як рольові й ділові ігри, дискусія, диспут, робота в групах, проектна діяльність, кейс-метод. Вказані форми сприяли формуванню ціннісних і морально-духовних орієнтацій майбутніх аграріїв, адже вони передбачають їхню активну взаємодію один з одним і викладачем, рівноправні партнерські відносини, толерантність і повагу у ставленні до опонента. Вони допомагають формувати функціональну грамотність, виробляти навички побудови логічного висловлювання, закріплюють стійкі навички функціонально-правильного професійно-орієнтованого усного і писемного мовлення.

Кожен із партнерів, байдуже, чи це – викладач, чи студент, має власне бачення вирішення питання і повинен навчитись аргументувати й відстоювати свою позицію. Але він також має рахуватися з тим фактом, що у його партнера є власна думка, яку він вважає правильною і буде обстоювати. Аргументувати її, дослухатись до аргументів партнера, бачити раціональне зерно у його доводах і слабкі місця у власних, поступатися і знаходити компроміс – цими вміннями студентам вищих аграрних навчальних закладів необхідно оволодіти для успішної духовної взаємодії у професійному спілкуванні.

Враховуючи переваги і можливі ускладнення при застосуванні діалогічних методів навчання з метою формування умінь і навичок інтелектуальної взаємодії, передбачали позитивний вплив діалогізації навчання на різні сфери взаємодії суб'єктів навчального процесу, зокрема:

- посилення мотивації студентів до оволодіння вміннями і навичками інтелектуальної взаємодії;
- формування стійкого інтересу до майбутньої професійної діяльності і професійного спілкування як його невід'ємної складової частини;
- активізацію різних форм чуттєвого та логічного пізнання навколишнього світу, що сприяє розвитку когнітивно-пізнавальної активності;
- пробудження сумнівів щодо начебто загальновідомих тез, що, в свою чергу, спонукає до індивідуальної активної пізнавальної діяльності;

- перетворення пізнання з механічного процесу вимушеного оволодіння знаннями у творчу діяльність з пошуку нових знань;
- підвищення рівня володіння уміннями і навичками співпрацювати з партнерами у фаховій галузі;
- надання імпульсу і формування прагнення до інтелектуальної співтворчості;
- зростання самооцінки та віри у власні комунікативні здібності й можливості;
- позитивний вплив емоцій на процес засвоєння умінь і навичок професійного спілкування;
- формування уміння контролювати власні почуття та емоції, особливо негативні, у ситуаціях професійного спілкування;
- розвиток фахової комунікативної компетенції;
- зростання рівня володіння мовними та мовленнєвими уміннями і навичками.

Висновки. Організація навчальної, позааудиторної та виховної роботи у формі заходів, спрямованих на активне спілкування та інтелектуальну взаємодію (диспути, дискусії, «круглі столи», літературна вітальня, бесіди, зустрічі з цікавими людьми, вікторини, інтерв'ю), сприяє формуванню у студентів умінь і навичок інтелектуальної взаємодії.

Література

1. Волкова Н. П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації: автореф. дис... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 / Н. П. Волкова. – Луганськ, 2006. – 36 с.
2. Грицьова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) / В. М. Грицьова. – Харків: Основа, 1998. – 300 с.
3. Іванцев Н. І. Динаміка ціннісних орієнтацій студентської молоді протягом професійної підготовки: автореф. дис... канд. псих. наук: спец. 19.00.07 / Н. І. Іванцев. – К., 2000. – 19 с.
4. Іонова О. М. Метод проектів як засіб розвитку творчості особистості / О. М. Іонова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. – Київ-Запоріжжя. – 2006. – Вип.38. – С.74-80.
5. Колесникова О. Г. Проектний метод навчання та його значення для активізації пізнавальної діяльності учнів / О. Г. Колесникова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. – Київ-Запоріжжя. – 2003. – Вип.24. – С.321-325.
6. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – 2-е изд. – М.: Педагогика, 1971. – 382 с.

Стаття надійшла до редакції 9.11.2010 р.